

Początek dzisiejszemu Tworogowi dała kuźnica żelaza założona w 1530 r. na gruntach wsi Świniowice, która po wielokrotnej modernizacji przetrwała do 2. poł. XIX w. Z czasem w sąsiedztwie huty powstała wieś Tworóg, która stała się siedzibą klucza dóbr, obejmujących także Koty, Potępę, Wesolą, Świniowice, Mikoleskę, Osiek i Nową Wieś. W l. 1660-84 dobra tworoskie należały do Jerzego Leonarda hr. Colonna, następnie do 1756 r. do rodziny Verdugo i ponownie do Colonnów. Po bezpotomnej śmierci Filipa hr. Colonna w 1807 r. dobra tworoskie odziedziczył Charlotta i jej mąż Karol baron Gastheimb, a po nim w 1818 r. Andrzej hr. Renard. W 1826 r. sprzedał on Tworóg księciu Adolfowi Hohenlohe-Ingelfingen z Koszęcina i w rękach tej rodziny pozostał do stycznia 1945.

W 1857 r. przeprowadzono przez wieś linię kolejową z Opola przez Fosowskie do Tarnowskich Gór. W czasie III powstania śląskiego w tutejszym pałacu mieściło się dowództwo Grupy „Północ” wojsk powstańczych.

W centrum wsi wznosi się klasycystyczny pałac z 2. poł. XVIII w. W jego pobliżu stała jakaś wcześniejsza budowla rezydencjonalna, miejsce po której miejscowa ludność jeszcze w XVIII w. nazywała starym zamkiem (Altes Schloss). W XVIII w. częściowo na jej fundamentach powstał spichlerz i więzienie. Kronikarz z Tworoga, ks. Hoschek w 1795 r. zapisał: „Był inny zamek zwany starym lub mniejszym, który stał niegdyś niedaleko od zamku większego...” Nowy późnobarokowy pałac, postawiono przed 1679 r. dla hr. Jerzego Leonarda de Colonna. W l. 1684-1757 dobra i pałac były w rękach rodziny von Verdugo, ale ponownie wrócili do Colonnów. Za czasów hr. Filipa de Colonna, Fryderyk Wilhelm Degner przebudował pałac w 1805 r. w stylu klasycystycznym. Pałac na rzucie prostokąta, z wysokim mansardowym dachem (pierwotnie gontowym, obecnie ceramicznym), zbudowano na osi wschód-zachód z frontem usytuowanym od północy (przy szosie do Koszęcina). We frontowym ryzalicie mieści się głęboka półkoliście sklepiona wnęka na całą wysokość budynku, ozdobiona w podniebieniu stiukową dekoracją. We wnęce znajduje się balkon wsparty na czterech żeliwnych kolumnach. Według miejscowego podania kolumny wykonano z ostatniego wytopu żelaza w Tworogu, choć świadek tamtych czasów urzędnik J. F. Zoellner zanotował, że „Ostatnią dyrmarkę w Tworogu wygaszono w 1799 r.”. Kolumny mają 380 cm wysokości i ok. 50 cm średnicy. Jeżeli są pełne to każda z nich waży ok. 7 ton. Wewnątrz pałac posiada dwutraktowy układ. Z czasów przebudowy zachowała się w kilku pomieszczeniach polichromia ścienna, autorstwa Adalbreta Longinusa Höckera.

Po Colonnach od 1807 r. właścicielką dóbr tworoskich została Charlotta baronowa von Gastheimb, a po niej hr. Andrzej Renard z Wielkich Strzelec. W 1826 r. Tworóg nabył książę Adolf zu Hohenlohe-Ingelfingen z Koszęcina, którego potomkowie władali nim do czasu wkroczenia Armii Czerwonej w 1945 r. Oni to przeprowadzili także

generalny remont w l. 1922-23, po zniszczeniach spowodowanych w czasie III powstania śląskiego, kiedy w pałacu stacjonowało powstańcze dowództwo Grupy Północ.

Już w okresie międzywojennym w pałacu mieściły się biura gminy i sądu, a książęce apartamenty mieściły się na piętrze, w środkowej części. Na parterze, po prawej stronie była kaplica ewangelicka.

Po II wojnie światowej pałac długo pełnił funkcję mieszkalną, ale od 1977 mieści się w nim Urząd Gminy Tworóg. W czasie prac konserwatorskich w l. 90. XX w. odsłonięto część polichromii z 1805 r.

Pałac otacza zdewastowany park pałacowy z barokową kaplicą Najświętszego Serca Jezusowego św. Jana Nepomucena z 1794 r. We wsi stoi także późnobarokowy kościół par. św. Antoniego Padewskiego, z l. 1815-1817, zbudowany przez Krzysztofa Worbsa, z barokowym wystrojem z XVIII i XIX w. W jego pobliżu – wznosi się dawny przytułek fundacji ks. Adolfa Hohenlohe-Ingelfingen, drewniany z 1826 r.

Edward Wieczorek

Wybrana literatura:

Die Bau- und Kunstdenkmäler des Kreises Tost-Gleiwitz, Breslau 1943, s. 107-113

Inwentaryzacja Krajoznawcza Województwa Katowickiego, zeszyt 8, Gminy Tworóg i Krupski Młyn, opr. Rościszewski Piotr, RPK Katowice 1992

Zgodzaj Fryderyk, Stary zamek w Tworogu, „Montes Tarnovicensis” nr 9 (26.03.2002), 11 (20.04.2003), 13 (9.04.2004)

**XXVII WARSZTATY PRZEWODNICKIE
ZAMKI I PAŁACE ZIEMI TARNOGÓRSKIEJ**

TWORÓG